

مقدمه

شمایی مختصر از موقعیت جغرافیایی کشور

کشور جمهوری اسلامی ایران با نام قدیمی بین‌المللی پرشیا (پارس) کشوری با تاریخ و تمدن چندین هزار ساله است. این کشور در آسیای غربی قرار دارد و از شمال با دریای خزر ترکمنستان، آذربایجان، ارمنستان و از جنوب با خلیج فارس و دریای عمان و از شرق با پاکستان و افغانستان و از غرب با عراق هم مرز می‌باشد مساحت ایران ۱۶۴۸۱۹۵ کیلومتر مربع بوده و از این حیث شانزدهمین کشور جهان محسوب می‌گردد.

سواحل شمالی ایران در امتداد دریای خزر ۶۵۷ کیلومتر و در امتداد خلیج فارس و دریای عمان در جنوب ۲۰۴۳ کیلومتر می‌باشد. بر طبق آخرین آمار جمعیت ایران حدود ۶۶ میلیون نفر و نرخ رشد جمعیت حدود ۱/۶ درصد است. پایتخت ایران شهر تهران می‌باشد.

نگاه اجمالی به ساختار اقتصادی

اقتصاد ایران به

نهیض تعاون در ایران

تفکر تعاون که بر اصول و ارزشهای همکاری استوار است ریشه‌ای عمیق در جوامع ایرانیان دارد. ایرانیان در سالهای خیلی گذشته دارای تعاونی تولیدات کشاورزی بوده‌اند تا از این طریق بتوانند نسبت به مرتفع نمودن مشکلات عدیده خود اقدام نمایند.

انتخاب فعالیتهای گروهی و تعاونی با توسعه دین اسلام به عنوان دین اکثریت ایرانیان موجب گردید که معتقدین به تعاون را به همکاری جهت انجام امور ترغیب نماید.

تعریف بخش تعاون

بخش تعاونی به منزله یکی از سه بخش اقتصادی کشور تضمین‌کننده حضور مردم در عرصه‌های اقتصادی است. این بخش با الهام از اصول نهیض تعاون بر توسعه و گسترش مشارکت مردم در مناسبات اقتصادی - اجتماعی تاکید می‌ورزد و مهمترین راهبرد آن ایجاد و تضمین دوام تشکلهای تعاونی است.

در حال حاضر و همزمان با رویکردهای جهانی شدن، خصوصی‌سازی، کوچک‌سازی دولت، حضور مردم در صحنه‌های اقتصادی و تعیین حاکمیت مردم بر سرنوشت خویش، تشکلهای تعاونی نسبت به گذشته جایگاه والاتری پیدا کرده است. مهمترین اهداف این بخش عبارتند از:

تامین شرایط و امکانات کار برای همه، تامین ابزار کار برای کسانی که قابلیت کار دارند ولی فاقد سرمایه لازم و ابزار کار هستند، جلوگیری از عدم تمرکز و تداول ثروت در دست افراد و گروههای خاص و...

سمپوزیم تلفیق استراتژیکی

• نازیلا صدقی سیگارچی *

نگاههای کوچک و متوسط اقتصادی

بخش خصوصی، دولتی و تعاونی تقسیم می‌شود در

حال حاضر سهم بخش دولتی در اقتصاد کشور بیشتر از دو بخش دیگر است که البته مطابق قانون برنامه پنجساله سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) با کاهش وظایف و فعالیتهای دولتی سهم بخش تعاون افزایش یافته است. GNP کشور در سال ۱۳۸۳ برابر با ۹۲۲۴۳۳ میلیارد ریال برآورده گردیده است و میانگین رشد GNP در بین سالهای (۱۳۷۹-۱۳۸۳) ۵/۶ درصد و نرخ تورم ۱۵/۶ درصد بوده است. موضوع اشتغال نیز یکی از اولویتهای برنامه توسعه سوم می‌باشد ضمن آن که نرخ رشد بیکاری در سال ۱۳۸۲ ۱۱/۴ درصد برآورد گردیده است.

ساختار بخش تعاون در ایران

جدول ذیل ساختار بخش تعاون در ایران را نشان می‌دهد. تعداد ۵۶۸۳۷ شرکت تعاونی در کلیه گرایشات اقتصادی تا پایان سال ۱۳۸۲ مشغول فعالیت می‌باشند. و حدود ۱۱ میلیون نفر عضو این شرکتها و حدود ۱/۴ میلیون نفر شاغل در این بخش می‌باشند. بخش تعاون سهم قابل ملاحظه‌ای در حمل و نقل، مسکن و تامین نیاز تولیدکنندگان و تامین نیاز مصرف‌کنندگان و... دارد.

جدول آماری تعاونیهای تحت پوشش وزارت تعاون تا پایان سال ۱۳۸۲ به شرح ذیل است:

نام رشته	تعداد	اعضا تعاونی	سرمایه (میلیون ریال)	اشتغالزایی
اعتبار	۱۵۶۴	۲۸۶۲۳۷	۲۸۰.۸	۵۲۸۸
تأمین نیاز مصرف کنندگان	۲۰۲۶	۲۰۶۰۵۲	۵۷۰	۲۷۳۱۰۷
تأمین نیاز صنوف	۲۲۱	۱۷۷۵۰	۵۲۹	۲۳۸۶
تأمین نیاز مصرف	۶۸۹۲	۷۱۵۱۵۰۷	۶۱۶۲.۹	۳۱۱۹۱
هدیه منظور	۱۸۵۶	۵۲۸۱۱۵	۱۶۱۰.۹	۶۳۳۷۷
حمل و نقل	۱۸۱۲	۲۱۰۳۳۷	۱۳۰	۲۲۲۶۰
خدمات	۱۰۳۶۲	۲۰۲۶۵۲	۵۱۴.۹	۱۹۵۳۹۹
صنعتی	۶۶۹۱	۱۰۹۲۱۷	۱۲۶۹	۱۶۱۸۸۹
عمرانی	۷۵۰	۱۶۲۲۲	۳۰.۸	۱۴۲۵۶
فروش مستقیم	۶۹۶	۹۱۹۰۹	۲۵.۷	۱۲۲۵۶۶
کشاورزی	۱۳۳۲۲	۱۸۸۴۶۰	۶۴۵.۳	۲۱۰۱۵۵
مسکن	۷۸۲۸	۱۵۵۲۵۳۵	۱۷۶۲	۱۲۸۰۱۶
معن	۱۰۷۷	۲۰۶۱۱	۸۸.۸	۲۲۱۶۲
جمع کل	۵۶۸۳۷	۱۰۷۷۶۶۱۶	۱۳۲۸۵	۱۳۲۸۰۳۱

سال	نرخ تورم	نرخ بیکاری (جمعیت فعال ۱۰ سال و بیشتر از ۱۰ سال سن)	نرخ رشد جمعیت
۱۳۸۲	٪۱۵/۶	٪۱۱/۴	٪۱/۶

پروژه‌های بخش تعاون

اهداف توسعه بخش تعاون در برنامه توسعه اقتصادی کشور به شرح ذیل است:

- ۱- تأسیس بانک تعاون به عنوان یکی از بخشهای تعاونی با سرمایه گذاری و عضویت شرکتها و اتحادیه‌های تعاونی به منظور تأمین اعتبار و تقویت ساختار بخش
- ۲- ایجاد فرصتهای شغلی جدید و پایدار در راستای کاهش مشکلات بیکاری
- ۳- توسعه صادرات غیرنفتی از طریق گسترش و توسعه سهم شرکت‌های تعاونی مانند تعاونیهای کشاورزی، خدمات، فرش دستباف و...

تعریف SMES

در حال حاضر تعریف رسمی واحدی برای SMESها در ایران وجود ندارد اگر چه ساختار جدید صنایع کوچک واحدها با

اشتغالزایی ۵۰ نفر یا کمتر را بنگاه کوچک اقتصادی تعریف کرده است. اما هنوز تعریف‌های متعددی توسط سازمانهای دیگر مورد استفاده قرار می‌گیرد به طور مثال اداره اعتبار بانک صنعت و معدن واحدهای با کمتر از ۵ میلیارد ریال سرمایه را صنایع کوچک می‌داند و بانک مرکزی و مرکز آمار ایران از تعداد کارکنان جهت تعیین ساین بنگاهها استفاده می‌کند مرکز آمار ایران بنگاههای با ۱۰ نفر کارمند را بنگاه کوچک معرفی می‌کند و بانک از سال ۱۳۷۶ تعداد بین ۵۰ تا ۱۰۰ نفر و بیشتر را واحدهای بزرگ اقتصادی می‌داند.

کشورهای جدیداً توسعه یافته ایجاد شده‌اند در بخش خصوصی و در بنگاههای کوچک و متوسط اقتصادی قرار دارند، بنگاههای کوچک و متوسط عامل جذب و اشتغال بخش عظیمی از جمعیت کشورها و آموزش و تربیت نیروی کار ماهر هستند.

۲- هزینه‌بری این شرکتها در مقایسه با شرکتها بزرگ کمتر است از این رو بسیاری از کشورها توجه خاصی به آنها دارند.

۳- راهی برای خروج از گرداب فقر هستند تقریباً ۹۰٪ افرادی که توانسته‌اند خود را از منجلاب فقر برهانند ممر معاش خود را در بخش خصوصی بویژه بنگاههای کوچک و متوسط پیدا می‌کنند بنابراین، از آن جایی که این بنگاهها در مقایسه با صنایع بزرگ با سرمایه کمتری می‌توانند ایجاد اشتغال کنند تعداد مشاغلی که این دسته از شرکتها ایجاد می‌کنند بیشتر از شرکتها بزرگ است.

۴- شرکت‌های کوچک از انعطاف‌پذیری بیشتری برخوردار بوده، کارآفرینی، خلاقیت و نوآوری بیشتری در آنها صورت می‌گیرد این شرکتها راحت‌تر می‌توانند با تغییرات محیطی همچون عوامل اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژیکی و سیاسی واکنش نشان دهند.

۵- تسامین نیروی انسانی متخصص برای شرکتها بزرگ غالباً توسط شرکتها کوچک و متوسط صورت می‌گیرد. این مسأله به صورت یکی از مشکلات کنونی این بنگاهها درآمده است زیرا افراد متخصص غالباً پس از کسب تجربه در شرکتها کوچک و متوسط جذب

صنایع بزرگتر و جذاب‌تر می‌شوند.

صنایع بزرگتر و جذاب‌تر می‌شوند.

نقش بخش خصوصی در توسعه صنعتی

میزان موفقیت دولتها در فراهم آوردن شرایط مناسب برای فعالیت بخش خصوصی که بخش اعظم آنها در چارچوب بنگاههای کوچک و متوسط فعالیت می‌کنند و در واقع ستون فقرات بیشتر کشورها را تشکیل می‌دهند، از عوامل تعیین‌کننده عملکرد بخش صنعت محسوب می‌شوند، بهر حال حتی در میان کشورهای توسعه یافته طول عمر یک بنگاه کوچک خیلی بالا نیست. به عبارت دیگر بیش از نیمی از این شرکتها طی پنجسال اول پس از تأسیس از بین می‌روند، در کشور ما نیز این مصداق دارد براساس برخی از نقطه‌نظرات ارائه شده حدود ۸۴٪ از بنگاههای کوچک و متوسط در پنجسال اول فعالیت خود به

در تعریف صنایع کوچک و متوسط شاخصهای مشروحه زیر مورد استفاده قرار می‌گیرد:

- ۱- اشتغال (تعداد کارکنان)
- ۲- حجم و میزان سرمایه
- ۳- حجم و میزان تولید ارزش افزوده
- ۴- نوع تکنولوژی بکار رفته
- ۵- صادراتی بودن تولیدات

چرا بنگاههای کوچک اقتصادی مهم هستند؟

۱- تولید اشتغال می‌کنند، تقریباً ۹۰٪ مشاغلی که در

دلایل ذیل محکوم به ورشکستگی و تعطیلی می‌باشند.

- ۱- عدم شناخت کافی از بازار
- ۲- نداشتن اعتبارات کافی
- ۳- پایین بودن میزان فروش
- ۴- مسأله رقابت

۲۱	ارزش افزوده صنایع کوچک در ایران
۴	ارزش افزوده صنایع متوسط در ایران
۷۵	ارزش افزوده صنایع بزرگ در ایران

بنابراین حمایت از بنگاههای کوچک و متوسط که از پتانسیل‌های بالقوه رشد و توسعه هر کشور محسوب می‌شوند. به ویژه در نخستین سالهای فعالیت از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است.

بنگاههای کوچک و متوسط اقتصادی در ایران

اصولاً در بیشتر کشورهای توسعه یافته جهان اتخاذ سیاست‌های مربوط به حمایت از بنگاههای کوچک و متوسط به منظور کاهش فقر و ایجاد اشتغال از مهمترین اولویت‌های دولتها محسوب می‌شود. در سالهای اخیر در زمینه نقش و جایگاه صنایع کوچک و متوسط در توسعه صنعتی ایران و سابقه و وضعیت این بنگاهها در ایران و روشهای ارتقا بهره‌وری در این بنگاهها مطالعات متعددی شده است. فعالان بخش خصوصی در چارچوب انبوهی از تشکلهای غیردولتی، بنگاههای کوچک و متوسط و شرکتهای صنعتی و کارآفرینان از طریق نوآوری و خلاقیت و تولیدات مبتنی بر دانش از عوامل اصلی رشد و توسعه صنعتی در همه کشورها محسوب می‌شوند این فعالان به عنوان عوامل تولیدی واسطه‌ای نهایی و نیز مصرف‌کنندگان خدمات و کالاها نقش تعیین‌کننده و معناداری در ایجاد اشتغال و تولید ثروت و جلب سرمایه‌های خارجی در منطقه ایفا می‌نمایند.

در کشور ایران بیش از ۹۴/۸٪ از کل بنگاههای تولیدی بنگاههای کوچک است که میانگین افرادی که در این بنگاهها مشغول فعالیت می‌باشند زیر ۶ نفر است و بین ۱ تا ۹ نفر در این بنگاهها مشغول بکارند.

همچنین بیش از ۶۳٪ درصد از اشتغال کشور را بنگاههای کوچک تشکیل می‌دهند. با توجه به اینکه بخش عمده‌ای از بنگاههای تولیدی در ایران را بنگاههای خرد و کوچک تشکیل می‌دهند اما متناسبانه سهم این تعداد از بنگاهها در ارزش افزوده و بهره‌وری صنایع درصد پائینی است.

عدم موفقیت بنگاههای کوچک تولیدی در دستیابی به شاخصهای برتر در ارزش افزوده و بهره‌وری به پایین بودن سطح دانش نیروهای فنی، ضعیف بودن مهارتهای مدیریتی و تکنولوژی فرسوده و وجود ضایعات بالای انرژی در مواد اولیه فقدان سیاست‌های مستقل و خاص برای این بنگاهها و همچنین نبود استراتژی توسعه بر می‌گردد.

ایجاد یک نهاد مستقل با ساختار قوی مالی و کارشناسی به عنوان آژانس ملی تولید بنگاههای کوچک و خرد اقتصادی و به عنوان متولی سیاستگذاری تدوین برنامه‌های حمایتی و تسویقی بسیار مفید خواهد بود.

همچنین تأسیس بانک و صندوق اعتبارات مستقل در حمایت مالی از بنگاههای خرد و کوچک و توسعه نهادهای اجرایی و پشتیبانی در خصوص تولید مهارتهای فنی و تخصصی تکنولوژیکی

الزامات قانونی

جهان در هزاره سوم میلادی و در طول سالهای آتی قرن بیستم و یکم دنیایی است آکنده از فروپاشی مستمر مرزهای دانش ظهور سریع فناوریهای جدید، رقابت شدید کشورها و تشکلهای اقتصادی - تجاری در دستیابی به بازارهای جدید مصرف و فراهم نمودن فرصتهای شغلی بیشتر تولید انبوه‌تر و گسترش تجارت، بدین منظور در برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور که در ۱۴ فصل و در قالب ۱۶۱ ماده توسط هیات دولت تبیین شده است در فصل ماده ۳۹ وظایف دولت در راستای تجدید ساختار و نوسازی بخشهای اقتصادی مطرح گردیده است.

فصل برنامه	نم برنامه	مولد برنامه	شرح مولد
فصل سوم	رقابت با نیروی همصدا	۲۱	اصلاح ساختار و سازماندهی مناسب بنگاههای اقتصادی و تقویت رقابت با نیروی آنها بند ۱- حمایت از ایجاد پیوند مناسب بین بنگاههای کوچک و متوسط بزرگ توسعه شبکه ها - خوشه ها - زنجیره ها و انجام تعهدات لازم برای تقویت توان فنی مهندسی تخصصی تحقیق و توسعه و بزرگسالی در بنگاههای کوچک و متوسط مرکز اطلاع رسانی و تجارت الکترونیک برای آنها ۲- رفع موانع و مشکلات رشد و توسعه بنگاههای کوچک و متوسط کمک به بلوغ و تبدیل آنها به بنگاههای بزرگ و رقابت با نیروی اصلاح ساختار قطعی فناوری

اهداف و راهبردهای صنایع کوچک و متوسط در ایران

مطالعات انجام شده در زمینه بنگاههای کوچک و متوسط ایران استراتژیهای زیر را مورد توجه قرار داده است:

- ۱- رفع موانع موجود در راه رشد بنگاههای کوچک و تسهیل فرایند رشد آنها
- ۲- ارتقاء سطح بهره‌وری صنایع کوچک و متوسط
- ۳- تسهیل در امر صادرات صنایع کوچک و متوسط
- ۴- اتصال صنایع کوچک و متوسط به صنایع بزرگتر داخلی و خارجی
- ۵- کمک به ایجاد صنایع کوچک و متوسط دانش‌بر

مشکلات و تنگناهای بنگاههای کوچک و متوسط

- ۱- کمبود سرمایه و توسعه نیافتگی نهادهای مالی
- ۲- دسترسی محدود و نابرابر به بازارهای سرمایه و اعتبار
- ۳- ضعف شدیدگرانی و نابرابری در دسترسی به اطلاعات بازارها
- ۴- ضعف مدیریت و مهارتها و کمبود نیروی متخصص انسانی؛ تامین و حفظ نیروی انسانی از مشکلات همیشگی این

بنگاهاست زیرا بیشتر متخصصان تمایل دارند در شرکتهای بزرگ فعالیت نمایند.

۵- ظرفیت بازارها

۶- ناکافی بودن تسهیلات زیربنایی

۷- موانع قانونی و حقوقی

۸- عدم توانایی در دستیابی به فناوریهای مناسب

۹- ناآشنایی با مسائل کیفیت و استانداردها

۱۰- شرایط خاص فرهنگی

در برخی از کشورها عموماً

ممکن است برای این شرکتهای

جایگاهی از نظر مولد بودن قائل

نیاشد. مثلاً در کشور ما غالباً

صنایع خدماتی را مولد محسوب

نمیکنند.

۱۱- عدم وجود تشکلهای

حمایتکننده در امور بازاریابی

و صادرات

عوامل تسهیل کننده و

باز دارنده برای تقاضای IT

عوامل تسهیلکننده:

□ تلاش دولت در راستای

ایجاد و ارتقای سیستم روابط

الکترونیکی

□ آموزش کارآفرینان که

علاقه مند به بهره برداری از نتایج

پیشرفتهای فنی هستند

□ فراهم سازی زمینه آموزش

نیروهای کار با توجه به قاذین

آموزش و پرورش

عوامل بازدارنده:

□ کافی نبودن دانش استفاده

از اینترنت

□ نرخ پایین برخورداری از

علم اینترنت

□ نرخ پایین سرعت اتوماسیون بانکها

□ عدم توزیع و انتشار اطلاعات توسعه ای

□ سرعت پایین ارتباطات اینترنت

□ عدم وجود شبکه اصلی تجارت الکترونیک

□ عدم وجود آگاهی لازم در بین SMEs در رابطه با فواید

تجارت الکترونیک

□ عدم وجود زبان فارسی در موتورهای جستجوی اینترنت

راهکارها جهت ارتقاء سطح فناوری بنگاههای کوچک و

متوسط

۱- تأسیس صندوق حمایت از سرمایه گذاریهای ریسک پذیر

در بنگاههای کوچک و متوسط

۲- تأسیس بانک توسعه بنگاههای کوچک و متوسط

۳- برنامه ریزی تورهای فناوری و نمایشگاههای فناوری در

داخل و خارج کشور

۴- برگزاری دوره های آموزشی فناوری

نقش تعاونیها در حمایت از بنگاههای اقتصادی کوچک و

متوسط

با توجه به مفاهیم اصول و

ارزشهای تعاونی در ایران و سایر

کشورهای جهان تشکلهای تعاونی

همواره در خدمت توسعه

بنگاههای کوچک و متوسط قرار

داشته اند و از جهات مختلف

بخصوص جهت تأمین نیاز آنها

به مواد اولیه تولید، بازاریابی و

فروش و سایر مواردی که به

تنهایی توسط واحدهای کوچک

و متوسط قابل تأمین نبوده

تأثیرگذار بوده است در مقررات

و قوانین تعاونی این موضوع مورد

تأکید قرار گرفته است، کما اینکه

در قانون شرکتهای تعاونی مصوب

۱۳۵۰ در فصل ۱۶ ماده ۹۲

پیشبینی شده است که شرکت

تعاونی صاحبان حرفه ها و صنایع

دستی برای تهیه مواد اولیه و

وسایل حرفه ای مورد نیاز

حرفه ای اعضا و با ساخت و

تغییر شکل کالاهای مربوطه و

فروش آنها بین صاحبان حرفه ها

و صنایع دستی تشکیل می شود. در

فصل هفدهم همان قانون موضوع

شرکتهای تعاونی صنایع

کوچک و تهیه و توزیع مطرح

شده است. به موجب ماده ۱۳ شرکت های تعاونی صنایع کوچک

با عضویت صاحبان صنایع یک گروه از صنعت برای تمام یا

قسمتی از مقاصد ذیل تشکیل می شوند.

۱- تهیه مواد اولیه مورد نیاز

۲- ایجاد آزمایشگاه مواد اولیه یا محصولات ساخته شده

۳- تولید وسایل و ابزار مورد احتیاج مشترک اعضا

۴- ایجاد گروههای تعمیراتی و نگهداری

۵- تحقیق و برنامه ریزی مشترک ۶- تهیه وسایل توزیع و

انجام خدمات بازاریابی

در قانون مصوب سال ۱۳۷۰ بخش تعاونی نیز این موضوع

مطرح شده و به تبع آن تعداد قابل ملاحظه ای تعاونیهای تأمین

نیاز تولیدکنندگان برای حمایت از صنایع کوچک و واحدهای

باتوجه به ماهیت و مفهوم تعاون و تشکلهای

تعاونی، سازماندهی بنگاههای کوچک

اقتصادی در قالب تعاونی باعث تقویت قدرت

اقتصادی - اجتماعی و فنی واحدهای کوچک

شده و بسیاری از نیازهای آنها که به صورت

فردی قابل تأمین نمی باشد برآورده می شود،

بدین ترتیب واحدهای کوچک اقتصادی ضمن

حفظ هویت خصوصی خود می توانند در قالب

تشکلهای تعاونی تخصصی برای رفع نیازهای

خود اقدام نمایند.

سازماندهی نوین آنها برای احیاء و بازسازی این بخش مهم در اقتصاد کشور از اهمیت خاصی برخوردار است.

ارتقاء بهره‌وری در بنگاههای کوچک و متوسط اقتصادی

جهان روز به روز در حال متحول شدن است کلیه تحولات بنگاههای کوچک و متوسط نیز تا حدود زیادی در استفاده آنها از تکنولوژی قرار دارد، برای موفقیت بنگاههای اقتصادی باید دستیابی به دو هدف مدنظر قرار گیرد:

هدف نخست عبارت است از تجدید سازماندهی بنگاههای اقتصادی به منظور آماده‌سازی آنها جهت استفاده از ابزار تکنولوژی جدید و دوم این که بنگاههای کوچک و متوسط باید جریبی از یک شبکه باشند.

مشکلات بنگاههای کوچک و متوسط

۱- بنگاههای کوچک و متوسط از بابت دسترسی کافی به اطلاعات موردنیاز برای تعیین اهداف و راهبردهای خود و پردازش آنها با مشکلاتی

روبرو هستند. علاوه بر آن محدودیت بنگاههای کوچک و متوسط در جهت دسترسی به منابع انسانی کیفی، اعمال روشهای منسوخ و کهنه باعث شده که این بنگاهها در انتخاب و کاربرد شیوه‌های رقابتی با دشواریهایی مواجه شوند.

۲- اکثریت بنگاههای کوچک و متوسط با عقب‌ماندگی تکنولوژیک مواجه هستند.

۳- پایین بودن سطح آموزش بنگاهها و کمبود رابطه متقابل آنها با کارگزاران اقتصادی از

دیگر مشکلات این بخش می‌باشد که لازم است جهت رفع آنها بنگاههای کوچک و متوسط در کشورها نسبت به تنظیم موافقتنامه‌های همکاری با یکدیگر جهت بهره‌گیری از امکانات موجود بنگاههای هر کشور اقدام نمایند.

۴- از دیگر مشکلات بنگاههای کوچک و متوسط نداشتن اطلاعات کافی جهت طراحی راهبردهای موفقیت است و در بسیاری از موارد تحت تاثیر محدودیت‌های تولیدی و مدیریتی قرار می‌گیرند.

شبکه‌سازی

واژه‌ای است که در بسیاری از موارد برای توصیف کنش متقابل از فاصله دور میان بنگاههای اقتصادی بکار می‌رود و می‌تواند اشکال متعددی نظیر مرتبط ساختن بنگاهها از طریق مبادله

کوچک خدماتی و تجاری در سطح کشور تشکیل شده است. که به تعدادی از موفقترین آنها مانند شرکت تعاونی صنایع ما کارونی، شرکت تعاونی آهنکاران، شرکت تعاونی نانویان، شرکت تعاونی تولید شکلات و شیرینی، شرکت تعاونی صنایع رنگ، شرکت تعاونی عکاسان، شرکت تعاونی صنایع کنسرو و... می‌توان اشاره کرد.

در شرایط موجود از مجموع ۵۶۸۲۷ تعاونی موجود کشور بخش قابل توجهی از آنها را شرکت‌های تعاونی کوچک تشکیل می‌دهند به عنوان نمونه در سال ۱۳۷۵ از مجموع شرکتهای تعاونی تحت پوشش وزارت تعاون ۸۰ درصد شامل تعاونیهایی است که دارای کمتر از ۱۰ نفر کارمند بوده‌اند.

به طور کلی در مورد تعاون و بنگاههای کوچک اقتصادی چهار نکته زیر قابل توجه است:

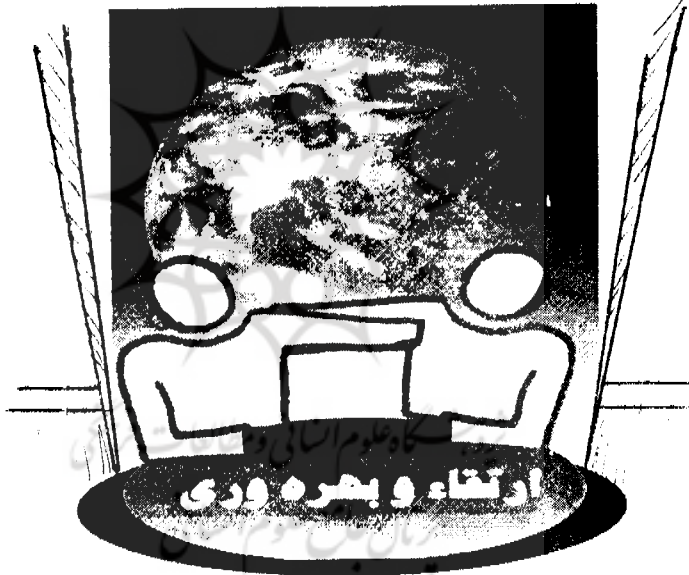
۱- با توجه به ماهیت و مفهوم تعاون و تشکلهای تعاونی، سازماندهی بنگاههای کوچک اقتصادی در قالب تعاونی باعث تقویت قدرت اقتصادی -

اجتماعی و فنی واحدهای کوچک شده و بسیاری از نیازهای آنها که به صورت فردی قابل تامین نمی‌باشد برآورده می‌شود. بدین ترتیب واحدهای کوچک اقتصادی ضمن حفظ هویت خصوصی خود می‌توانند در قالب تشکلهای تعاونی تخصصی برای رفع نیازهای خود اقدام نمایند.

۲- تسفیرات تکنولوژیک جهانی و موضوع جهانی شدن اقتصاد و تبعات آن بر سخت شدن رقابت در تولید و بخصوص در

فروش، بازاریابی و صادرات و ضرورت بکارگیری تحقیق و تکنولوژی توسط واحدهای کوچک ضرورت ایجاد تشکلهای تعاونی برای گروههای اقتصادی کوچک را برای حضور موفق در صحنه‌های اقتصادی داخلی و جهانی حساستر نموده است.

۳- اتحادیه‌های تعاونی هم در سطح استان و هم به صورت سراسری با هدف حمایت و پشتیبانی از تعاونیهای اولیه سازماندهی مکمل دیگری در این زمینه محسوب می‌گردد که به تامین نیازهای مالی، اقتصادی، تولیدی، تحقیقاتی، آموزشی و تکنولوژیکی تعاونیها اقدام می‌نماید. بدین ترتیب نیازهای بنگاههای اقتصادی در مرحله اول در سطح تعاونیها و در مرحله بعدی در سطح اتحادیه‌های تعاونی قابل بررسی و تامین می‌باشد. مجموع ملاحظات فوق‌گویی آن است که تلفیق سازگار موضوع تعاون و بنگاههای کوچک اقتصادی با یکدیگر و

بنگاههای کوچک و متوسط

یافته‌های علمی، مناسبات تجاری و مناسبات رقابت جویانه به خود بگیرد، عمده‌ترین ویژگی شبکه آن است که برای کارآیی خود ضرورتاً به همجواری جغرافیایی نیاز ندارد چرا که می‌تواند بنگاههای مختلف را در سراسر جهان به هم مرتبط کند، هم شبکه بنگاههای کوچک و هم شبکه‌های تولید بین‌المللی که از طریق عقد قراردادهای دست دوم و سرمایه‌گذاری‌های مستقیم خارجی توسط شرکتهای چندملیتی سازمان پیدا می‌کنند در این مقوله قرار می‌گیرند.

خوشه‌ها

ابزار مهمی برای ایجاد همکاریهای سازمان یافته هستند و وسیله ارتباطی با نظامهای ملی محسوب می‌شوند. اگر چه بسیاری از بنگاههای اقتصادی در جوار جغرافیایی هم قرار می‌گیرند اما این امر به خودی خود همکاری میان آنها را تضمین نمی‌کند. بنابراین لازم است این خوشه‌ها در قطبهای رشد محلی متشکل شوند تا هم بتوانند از همجواری جغرافیایی استفاده کنند و هم از شبکه‌سازی میان خود بهره بگیرند. خوشه‌ها یا بخشی هستند یا بازاری. یک خوشه صنعتی بخشی به همکاری میان بنگاهها با تخصص عمودی نیاز دارد یعنی همکاری میان بنگاههای کوچک یا عقد قرارداد میان این بنگاهها با بنگاههای بزرگ و خوشه‌های تخصصی افقی مستلزم همکاری میان بنگاههای کوچک است تا بتوانند پاسخگوی تقاضا در مقیاسهای بزرگ باشند.

مدیریتی را که بنگاههای کوچک و متوسط با آن مواجه هستند از سه طریق پر کنند یک راه این است که بنگاههای اقتصادی از طریق مشارکت رسمی در مواردی نظیر تدارکات تولید، عقد قراردادهای فرعی یا وابستگی به شرکتهای چندملیتی در سطح بین‌الملل با هم مرتبط باشند. بنگاههای کوچک و متوسط از طریق ارتباط بنگاههای عقب‌مانده با پیشرفته مخصوصاً زمانی که وارد شبکه‌های بنگاههای بزرگ، بنگاههای چندملیتی یا بنگاههای بزرگ منطقه‌ای معروف جهان می‌شوند می‌توانند در فرایند توسعه نقش مهمی ایفا کنند. در بسیاری از کشورهای توسعه یافته برخی از شرکتهای محلی به صورت تامین کنندگان مهم تولیدات صنعتی وابسته برای بنگاههایی با سرمایه‌گذاری خارجی تبدیل شده‌اند.

مشارکت برای کشورها می‌تواند اهمیت زیادی داشته باشد مثلاً بنگاهی در کشور توسعه یافته برای تولید محصولی که سیکل تولید آن در مرحله کاملاً پیشرفته قرار دارد در کشور دیگر شریکی پیدا کند یک چنین شراکتی می‌تواند به این صورت باشد که بنگاه اقتصادی از طریق عقد قراردادهای بلند مدت با تولیدکنندگان اجزاء قطعات ارتباط برقرار کند.

اگر بنگاههای اقتصادی داخلی بسا استفاده از روش خوشه‌بندی و شبکه‌سازی در سطح محلی با هم ارتباط برقرار کنند می‌توانند بر ضعفهای بزرگ خود غلبه کنند و توانهای بالقوه خود را با ایجاد ارتباط میان بنگاهها ارتقاء بخشند. این خوشه‌بندی می‌تواند در توانمندسازی بنگاهها برای انجام صادرات ورود به بازارهای جدید و مشارکت در برنامه‌های تحقیق و توسعه کارساز باشد.

در کشور ایران بیش از ۹۴/۸٪ از کل بنگاههای تولیدی بنگاههای کوچک است که میانگین افرادی که در این بنگاهها مشغول فعالیت می‌باشند زیر ۶ نفر است و بین ۱ تا ۹ نفر در این بنگاهها مشغول بکارند.

نتیجه‌گیری

تلفیق تکنولوژی و استراتژی در بین بنگاههای کوچک و متوسط

اقدامات حمایتی از بنگاههای کوچک و متوسط (نظیر آموزش همراه با نوآوری، اطلاعات، تامین مالی) باید به صورت یکپارچه به همدیگر پیوند داده شوند. اگر چه هر کدام از مقوله‌های تکنولوژی و آموزش و کمکهای مالی در ارتقاء توانمندی بنگاههای کوچک و متوسط نقش عمده‌ای بازی می‌کنند اما کلید موفقیت این بنگاهها عبارت است از همکاری خوب و همبستگی متقابل میان برنامه‌های مختلف دولتی و لازم است با استفاده از شیوه‌های نظیر تبلیغات، ارائه آموزشهای مختلف، برگزاری کنفرانسها و سمینارها بنگاهها عملکرد خود را به اطلاع عموم برسانند.

همچنین به نظر می‌رسد که همکاری میان بنگاهی (شبکه‌سازی) و خوشه‌ای می‌تواند بسیاری از شکافهای منابع

- ۱- برنامه چهارم توسعه اقتصادی
- ۲- گزارش بررسی مشکلات اولیه مرتبط با فناوری اطلاعات در SMEهای آسیا - خانم شیرین فرزانه پور
- ۳- گزارش خیرگزاری فارس
- ۴- جایگاه و نقش حمایتی حوزه معاونت وزارت علوم، تحقیقات و فناوری در ارتقاء سطح فناوری در بنگاههای کوچک و متوسط ایران - سازمان پژوهشهای علمی و صنعتی ایران
- ۵- خیرگزاری ابنا
- www.iran nabard.com
- www.imi ir.org
- ۶- گزارشات آماری بخش تعاون
- ۷- کتاب جهانی شدن و توسعه بنگاههای کوچک و متوسط اقتصادی - نعمت‌الله تقوی